

BEZPEČNOST DĚTÍ NA INTERNETU

RÁDCE ZODPOVĚDNÉHO RODIČE

Lenka Eckertová
Daniel Dočekal

- Prevence a řešení rizikových situací
- Jak své dítě ochránit před agresory
- Jak zabránit zneužití citlivých informací
- Předcházení nežádoucím finančním transakcím
- Ochrana proti technologickým útokům

computer
press

Publikace vznikla ve spolupráci
s Národním centrem bezpečnějšího internetu.

Lenka Eckertová, Daniel Dočekal

Bezpečnost dětí na Internetu

Rádce zodpovědného rodiče

Computer Press
Brno
2013

Bezpečnost dětí na Internetu

Rádce zodpovědného rodiče

Lenka Eckertová, Daniel Dočekal

L. Eckertová: Na co na Internetu narazíte; Komunikace s nevhodnými lidmi; Agresivní devianti s pedofilními sklony; Kyberšikana a další elektronické ústrky; Pornografie, extremismus, násilí; Poškozená reputace; Ovlivňování dětí komercí a reklamou; Nekritické přejímání informací z Internetu; Kam se obrátit v případě nesnáží

D. Dočekal: Zvyky digitálních domorodců; Počítačová havěť; Závislost na Internetu a hry; Nákupy i jiné finanční transakce online; Facebook – bezpečný účet

D. Dočekal a L. Eckertová: Děti a dospělí v digitálním světě

K. Lukášová, M. Antl: Právní opora

NCBI: Povinnosti škol při podezření, že se dítěti děje újma

Odpovědný redaktor: Libor Pácl

Technický redaktor: Jiří Matoušek

Objednávky knih:

<http://knihy.cpress.cz>

www.albatrosmedia.cz

eshop@albatrosmedia.cz

bezplatná linka 800 555 513

ISBN 978-80-251-3804-5

Vydalo nakladatelství Computer Press v Brně roku 2013 ve společnosti Albatros Media a. s. se sídlem Na Pankráci 30, Praha 4. Číslo publikace 16 699.

© Albatros Media a. s. Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být kopírována a rozmnožována za účelem rozšiřování v jakékoli formě či jakýmkoli způsobem bez písemného souhlasu vydavatele.

Dotisk 1. vydání

 ALBATROS MEDIA a.s.

safer
internet.cz

Vydáno ve spolupráci s NCBI v rámci projektu Safer Internet CZ, který je spolufinancovaný Evropskou komisí.

EVROPSKÁ UNIE

Obsah

OSOBNOSTI ČTENÁŘŮM

Učte se, pochybujte, užívejte užitečně!	9
Poděkování	13
Úvod	15
Aby vám káva nezhořkla, rodičové!	15
Členění knihy	17

KAPITOLA 1

Co se to tam vlastně děje	19
Děti a dospělí v digitálním světě	19
Digitální domorodci	19
Babiččiny rituály	19
Mizí rozdíl mezi online a offline	21
Mohou rodiče dohonit své děti?	22
Online přináší rizika, pro všechny	24
Zdroje informací	24
Zvyky digitálních domorodců	24
Víte, co lidé dělají na Internetu?	25
Nejnavštěvovanější weby v Česku	26
Sociální sítě mění všechny zaběhnuté zvyklosti	26
Kde se mladí pohybují	28
Videa a fotografie mládež baví	30
Internetové zpravodajství, vyhledávání informací, komerce	31
Jak zjistíte, co dělají vaše děti na Internetu?	31
Zdroje informací	33
Na co na Internetu narazíte	33
Twitter za válku nemůže	33
Bezpečnost je mladá	35
Na konec průšvihů nedohlédnou	35
Pravidla internetového provozu	36
Netiketa	37

KAPITOLA 2

Riziková komunikace	39
Komunikace s nevhodnými lidmi	39
Využijí vašich chyb	39

Lákání oběti na schůzku = kybergrooming	40
S čím se můžete setkat	41
Co se stalo a proč	42
Celebrity a krasavice jako lákadlo pro teenagery	42
Módní fotografka, nebo divný chlap: Kariéra modelky	44
Cesta do Prahy: Doufali a chtěli věřit	45
Kdo se skrývá za skrytou identitou	46
Proč se dítě nechá vylákat na schůzku	46
Jak se problémům vyhnout	47
Kontrolovat, vysvětlovat, nezakazovat	48
Co dělat, je-li dítě v ohrožení	48
Zajistěte důkazy, nahlaste, blokujte, oznamte Policii ČR	49
Názor odborníka 1	49
Názor odborníka 2	50
Zdroje informací	50
Agresivní devianti s pedofilními sklony	51
Soukromé je veřejné	51
Kdo je pedofil	52
S čím se můžete setkat	52
Co se stalo a proč	54
Prodávám šálu, dítě nikoliv: Široké veřejnosti	54
Snadný výdělek za vysokou cenu	55
Kde se na Internetu mohu s agresory setkat	56
Jak se problémům vyhnout	57
Na Internet nepatří mnoho osobních informací	58
Pravidla, která mohou pomoci	59
Co dělat, když...	60
Názor odborníka	61
Zdroje informací	61
Kyberšikana a další elektronické ústrky	62
Nenechte se ukolébat	62
Ústrky v dětském pokoji	63
S čím se můžete setkat	64
Kyberšikana – šikana ve virtuálním prostředí	64
Happy Slapping – natáčení fyzického útoku	67
Kyberstalking – pronásledování s technologiemi	67
Sexting – sexy fotky atd.	68
Co se stalo a proč	69
Nahota s efektem sněhové koule: Jedna fotka, mnoho následků	69
Star Wars Kid: Soukromé video na veřejnosti	70
Povyražení s učitelkou: Učitel jako oběť	71
„Zbraně“ kyberšikany	72
Elektronické zlepšováky	74

Dítě jako oběť kyberšikany	75
Dítě jako útočník	75
Jak se problémům vyhnout	75
Jak poznat, že je dítě obětí kyberšikany	76
Co dělat, když...	76
Zajistěte důkazy, nahlaste a blokujte	77
Názor odborníka 1	78
Názor odborníka 2	78
Zdroje informací	79

KAPITOLA 3

Rizikový obsah 81**Pornografie, extremismus, násilí (týrání, sebepoškozování, sebevraždy) 81**

Porno vedle pohádek	81
Duše někdy zvrací	83
S čím se můžete setkat?	83
Pornografie	84
Násilí: vraždy, sebevraždy, týrání, sebepoškozování	87
Jak se problémům vyhnout	90
Úrovně zabezpečení	90
Co dělat, když...	91
Názor odborníka 1	92
Názor odborníka 2	93
Zdroje informací	93

Poškozená reputace 93

Efektivní drbna	93
Svět reálný vs. virtuální	95
S čím se můžete setkat	95
Co se stalo a proč	98
Zničení Ameriky: Silácké řeči, nemístné vtípy a radikální názory	98
Drsnej rozhod v Praze: Nekontrolovatelné šíření informace	98
Papám bestovni rajskou: Příliš mnoho detailů z osobního života	99
Příčiny a následky	100
Škodí vám někdo?	101
Jak se problémům vyhnout	103
Vytváření a kontrola vlastní „internetové osobnosti“	104
Jak se prezentovat na sociálních sítích	105
Možnosti použití služeb a softwaru	107
Co dělat, když...	107
Názor odborníka	109
Zdroje informací	109

Počítačová havěť (viry, spam, hoax, phishing) 109

Virové odposlechy počítačů atd.	109
---------------------------------	-----

Od roku 2004 se viry objevují i na mobilech	111
Slovníček užitečných termínů	111
Odborné informace aneb trochu historie	114
Jak se problémům vyhnout	117
Antivirové programy, kde je vzít?	119
Co dělat, když...	120
Názor odborníka	121
Závislost na Internetu a hry	122
Nutkání	122
Závislost je nástroj	124
Pyramida lidských potřeb	125
Sociální sítě jako zlo	126
Počítačové hry mohou být skryté zlo	127
Mohou pomoci systémy jako PEGI a rodičovské zámky	129
Počítačové hry i Internet mohou být prospěšné	130
Jak poznat závislost	130
Jak se problémům vyhnout	133
Jak jsou na tom děti v Evropě s Internetem	133
Co dělat, když...	134
Názor odborníka 1	136
Názor odborníka 2	136
Zdroje informací	137
KAPITOLA 4	
Informace a komerce	139
Nákupy i jiné finanční transakce online	139
Země plná e-shopů	139
Slovníček užitečných termínů	139
Odborné informace aneb trochu historie	140
Jak jsou na tom internetové obchody v Česku	142
Jak funguje internetové nakupování	143
Co se může při internetovém nakupování pokazit	144
Jak se problémům vyhnout	148
Několik dalších užitečných tipů	149
Nákupy na slevových serverech	150
Nákupy a platby prostřednictvím „platebních tlačítek“	151
Nákupy v zahraničí	151
Když nenakupujete na Internetu zboží...	152
Co dělat, když...	152
Názor odborníka 1	153
Názor odborníka 2	154
Zdroje informací	155

Ovlivňování dětí komercí a reklamou	155
Divák je nedokonalý	155
„Reklama je navoněná zdechlina“	156
Cílem je váš teenager	156
Děti si potrpí na značky	157
S čím se můžete setkat	158
Co se stalo a proč	160
Barel lubrikantu: Bezhlavé klikání na „To se mi líbí“	160
Test inteligence: Test důvěřivosti a zvědavosti	161
Revoluce v dietě: Zázraky do tří dnů	161
Kdo si připlatí, může být vyhledán	161
Jak se problémům vyhnout	162
Co dělat, když...	163
Názor odborníka	164
Zdroje informací	164
Nekritické přejímání informací z Internetu	164
Vedle sebe rvačka s válkou	164
Co je psáno, to je dáno	166
S čím se můžete setkat	167
Co se stalo a proč	168
Surikaty na stromech: Informační vandalismus	169
Sebevědomí a genetická modifikace: Původní zdroj	170
Lesk a bída Facebooku a spol.: Informace jako zbraň	170
Jak se problémům vyhnout	171
Co dělat, když...	173
Názor odborníka	174
Zdroje informací	174
Doslov	175
KAPITOLA 5	
Právo, zdroje, doporučení	177
Kam se obrátit v případě nesnází – shrnutí	177
Centra pro boj s nezákonným a nevhodným obsahem na Internetu	177
Centra krizové intervence a poradny	181
Odborné problémy, dotazy a stížnosti	184
Povinnosti škol při podezření, že se dítěti děje újma	185
PŘÍLOHA A	
Právní opora	189
Jsou děti opravdu beztrestné?	189
Internet, zneužívání dětí atd.	190

PŘÍLOHA B

Facebook – bezpečný účet	203
Jak správně nastavit účet na Facebooku pro lepší soukromí	203
Co je nejdůležitější a měli byste vědět, než začnete	203
Skryjte seznam svých přátel a odběratelů	203
Nastavení dostupná v „Nastavení účtu“	204
Nastavení dostupná v „Nastavení soukromí“	208
Nastavení dostupná přímo na vašem profilu	211
Profilová fotografie a Úvodní fotografie	212
Informace dostupné v „O mně“	212
Co se vám na Facebooku líbí	213
Další tipy a triky	214
Vkládání příspěvků na Facebook	214
Vytváření a správa Seznamů	214
Podívejte se, jak váš profil vidí někdo jiný	215
Nahlašování závadného obsahu, spamu, řešení problémů s „přáteli“	215
Odstraňte z profilu prvky, co tam nepatří	216
Pokud budete nahrávat fotky s GPS informací, bude vznikat mapa	217
Facebooku nikdy nedávejte hesla k vašim poštovním schránkám	218
Rejstřík	221

OSOBNOSTI ČTENÁŘŮM

Učte se, pochybujte, užívejte užitečně!

JUDr. Miroslav Antl

Nebezpečí internetové komunikace postihuje stále častěji děti, které si mnohdy nástrahy Internetu neuvědomují. Je pak na nás, na dospělých, na rodičích, učitelích, vychovatelích, pedagogických poradcích a dalších, abychom děti včas ochránili tak, aby se nestaly oběťmi různých trestných činů a někdy (bohužel) i hrůzných zločinů. Proto je nutné se zabývat zejména prevencí, včetně trestní odpovědnosti těch, kteří mají povinnost dítě vychovávat a dohlížet nad ním.

Z českého zákona o rodině vyplývá, že rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče. Z dalších právních předpisů pak dovozujeme (i trestní) odpovědnost rodičů, pedagogů, výchovných pracovníků, vedoucích na dětských táborech a dalších. Z nového trestního zákoníku je nutno neustále připomínat ustanovení § 201, tedy přečin „ohrožování výchovy dítěte“, k jehož spáchání mnohdy stačí i opomenutí. V případech pedofilů a různých zločinců jde o takové aktivity jako přípravu pohlavního zneužití, znásilnění či dokonce vraždy. To všechno jsou trestné činy, respektive zločiny, jejichž nepřekážení a neoznámení je rovněž trestné.

Jak však v praxi zjišťujeme, rodiče, učitelé aj. o této problematice nevědí takřka nic. A přitom mají za svěřené děti největší díl odpovědnosti, včetně té trestní... Je třeba naše občany varovat včas před nebezpečím, předávat jim relevantní informace, a to i na podkladě konkrétních („odstrašujících“) případů. Proto osobně vítám vydání knihy *Bezpečnost dětí na Internetu*, která je významným preventivním počinem. Osobně tuto nepochybně přínosnou a ucelenou publikaci doporučuji k prostudování – a jsem přesvědčen, že si svou srozumitelnou řečí, kauzistikou, ale i radami a poučením získá velký okruh čtenářů. Knihy, jako je tato, pomáhají zvýšit občanské právní vědomí – a některé snad pozvednou z bezvědomí. Publikace by navíc měla přispět ke snížení počtu dětských obětí...!

JUDr. Miroslav Antl

*Předseda Ústavně-právního výboru Senátu Parlamentu České republiky
Vysokoškolský pedagog, Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové*

plk. Mgr. Karel Kuchařík

Internet je prostředí, které odráží chování společnosti. Jeho podání a systém fungování však dává lidskému chování jinou dynamiku a mnohdy jiné možnosti než pouze ty, na které si kultura dlouhodobě vyvíjela modely. Ve své praxi pak každodenně pozorují, že nejvíce zranitelnými a útočníky vyhledávanými oběťmi jsou osoby, které mají méně zkušeností v daném prostředí a tím i méně informací o rizicích a možných dopadech rizikového chování. Nejvíce zranitelnými jsou z tohoto pohledu zejména děti. Každá možnost, jak příkladem jiných vnést zkušenosti do nejširší populace, je tou nejučinnější obranou.

Tato kniha dává ve svém uceleném, přehledném a poutavě podaném obsahu možnost samotnému čtenáři se poučit a poznat na příkladech častá bezpečnostní rizika v síti Internet. Stát se natolik obeznámeným, že čtenář bude po přečtení vybaven nejen schopností orientovat se v některých sociálně bezpečnostních aspektech sítě Internet, ale zejména nabídne možnost zprostředkovat větší informovanost dětem, aby se nestaly v mnohých případech zbytečně obětí.

plk. Mgr. Karel Kuchařík

*Vedoucí oboru informační kriminality,
Úřad služby kriminální policie a vyšetřování,
Policejní prezidium ČR*

Taťána le Moigne

Internet je studnice vědění a dětem otevírá neomezené možnosti učit se, objevovat a poznávat nové věci, lidi nebo země. Nabízí audiovizuální nástroje, interaktivní učení, možnost komunikace a spolupráce na dálku. Nicméně Internet je i labyrintem různých informací, proto je pro správnou orientaci pro děti klíčová tzv. „internetová gramotnost“. Ta na jedné straně představuje schopnost umět údaje správně a efektivně najít a rozlišit od sebe relevantní zdroje od méně důvěryhodných. Na straně druhé zahrnuje znalost pravidel online komunikace i pohybu v online prostředí. Jenom znalost a dodržování těchto pravidel pomůže dětem k bezpečnému využívání Internetu, minimalizaci možných rizik, ale také ke schopnosti reagovat, když nestandardní situace nastane. Jelikož se generace rodičů s Internetem potkala až v dospělosti, tato kniha bude skvělým nástrojem, jak se společně s dětmi naučit základním „pravidlům internetového provozu“.

Taťána le Moigne

*Ředitelka českého Googlu
Autorka populárních dětských deskových her 4bambini*

Markéta Šichtařová

Internet je neskutečně mocné médium. Svět sám pro sebe. Nově vzniklá velmoc. Internet dokázal vyprovokovat arabské jaro – sérii revolucí, která se v roce 2011 prohnala arabským světem. Internet dokázal k dnešnímu dni převálcovat už řadu zdánlivě dobře etablovaných „papírových“ médií; mnohá už ve světě zkrachovala. Zdá se, že Internet se svým neomezeným šířením informací rozšiřuje naši osobní svobodu. Ale chyba lávky. Internet taky může za jistých okolností naši svobodu dokonale zničit.

Potíž je v tom, že my, lidstvo, civilizace, jsme zkažení. Když se narodíme, nacházíme se na prahu pomyslného ráje. Nemáme žádné mantinely. Jako miminka se chováme tak, jak sami chceme a cítíme. Jenomže pak to začne: „Nebreč, to hodné děti nedělají.“ „Ne, nepochovám tě, protože bych tě rozmazlila.“ „Musíš se učit.“ „Musíš poslouchat.“ „Musíš být hodný.“ „Musíš...“

Jsme válcováni konvencemi. Učíme se jednat ne tak, jak je nám přirozené, jak sami chceme, ale tak, jak chtějí ti ostatní. Nepřizpůsobujeme se svým vlastním ideálům; přizpůsobujeme se ideálům těch ostatních. Jsme vychováni v hluboké víře, že „správné“ je přejímat cizí autority, ať už to je vláda nebo pan profesor ten a onen. Že je „správné“ nezpochybňovat ustálené zvyklosti, jako že nepohostit návštěvu je totální faux pas nebo že starší má vždy pravdu. Že média říkají pravdu. Že co je psáno, to je dáno.

A tak dokonale zpracování všemi těmi propagandami, polopravdami a pověstmi si sedáme ještě ani ne jako náctiletí k Internetu. K Internetu, kde vše je *psáno*. Kde každý ze sebe může udělat „*autoritu*“ vyvěšením fotky, která je pouhou koláží, a natukáním několika nesmyslných vět na klávesnici. K Internetu, který je médiem sám o sobě.

Možná se v mnohém dítěti probudí pochybnosti, když ten hodný chytrý pán napíše, že „se musí“ dělat to a ono. Jenomže my jako dnešní společnost nejsme zvyklí a bojíme se protestovat, manifestovat vlastní názor, odporovat.

A to je strašně nebezpečná kombinace.

Je z toho cesta ven. Jsou to informace. Je to opatrnost. Nečekejme, že nás ochrání někdo cizí. Ochránit se musíme sami.

Markéta Šichtařová
Zakladatelka a ředitelka Next Finance, s.r.o.
Autorka populárních ekonomických knih

Poděkování

Zvláštní poděkování

Národnímu centru bezpečnějšího internetu, za podporu a důvěru

Velké poděkování za konzultace a podklady patří těmto odborníkům:

JUDr. Miroslav Antl, předseda Ústavně-právního výboru Senátu Parlamentu České republiky, vysokoškolský pedagog, Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové

Martin Bach, viceprezident Asociace herního průmyslu ČR a SR

Egon Eckert, softwarový architekt, Heaven Industries, s.r.o.

Bc. Igor Hák, tvůrce portálu Viry.cz, bezpečnostní konzultant antivirové společnosti ESET software spol. s r.o.

David Hozík, specialista oddělení Bezpečnost, Aukro.cz

Kateřina Hrubešová, výkonná ředitelka Sdružení pro internetovou reklamu (SPIR)

PhDr. Lenka Hulanová, psychologka, vedoucí Linky důvěry Dětského krizového centra

Mgr. Vilma Hušková, MBA, mediální analytička, Úřad Rady pro rozhlasové a televizní vysílání

Mgr. Dominik Jambor, vedoucí oddělení Bezpečnost, Aukro.cz

Mgr. Zuzana Jankovská, vedoucí oddělení klientského servisu Millward Brown

Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D., Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogická fakulta UP v Olomouci

Martin Kožíšek, manažer pro internetovou bezpečnost, Seznam.cz, vedoucí projektu Seznam se bezpečně

Mgr. et Mgr. Kateřina Lukášová, právnička a socioložka, Národní centrum bezpečnějšího internetu, interní doktorand PF UK

Ing. Václav Mach, člen představenstva ICT Unie a Řídicího výboru pro informační společnost, ředitel pro vnější vztahy společnosti Microsoft Corporation ve střední a východní Evropě

Ing. Jiří Palyza, výkonný ředitel, Národní centrum bezpečnějšího internetu

mjr. Mgr. Václav Písecký, vedoucí oddělení informační kriminality Krajského ředitelství Policie hlavního města Prahy

Ing. Petra Průšová, jednatelka společnosti Millward Brown

Mgr. Matěj Seifert, konzultant, lektor, spoluautor testu informační gramotnosti Gepard společnosti Scio

JUDr. Ladislav Šťastný, výkonný ředitel Rady pro reklamu

Bc. Jan Vetyška, výkonný ředitel Asociace pro elektronickou komerci (APEK)

Mgr. Martina Viewegová, psychologka a lektorka, Národní centrum bezpečnějšího internetu

Úvod

Aby vám káva nezhořkla, rodičové!

Přicházíte pozdě domů z práce. Jste unavení a těšíte se, až uvidíte své děti. Zavíráte dveře, zamykáte, pro jistotu zasunete do dveří řetízky. Dnes večer se už nechystáte ven. Vždycky vás uklidní, když jsou děti v bezpečí vašeho bytu. Doba se změnila. Je to zvláštní, ale raději než výlety s kamarády mají svůj počítač. Umí zacházet se složitými programy, hrají hry, píšou e-maily, chatují, přes Facebook komunikují se stovkami přátel, nakupují a na Internetu najdou, cokoli chtějí. Z dětského pokoje září namodralé světlo notebooků a vy v klidu usedáte ke kávě a k obrazovce...

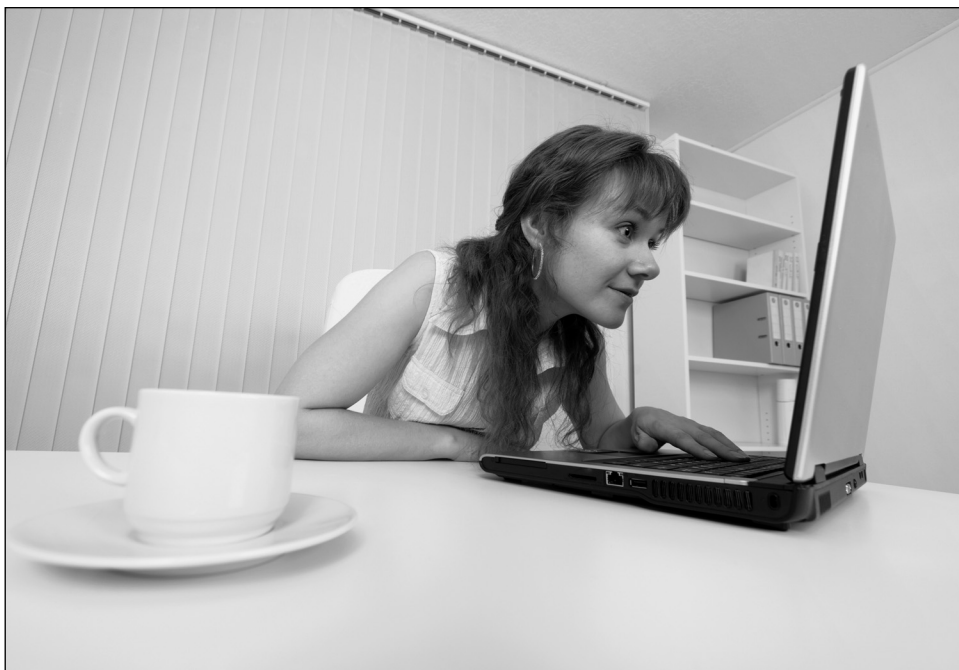
Vážně jste si jisti, že jsou vaše děti v bezpečí? A promluvíli jste si s nimi někdy o nástrahách online světa? Že jim nerozumíte? Nemá smysl zabývat se prostoduchými kratochvílemi pubertálních výrostků? Výrazy jako Facebook, Skype nebo YouTube jsou vám cizí?

Pak zcela správně držíte v ruce knihu, která vám pomůže pochopit způsob uvažování vašich dětí a možná změnit názor na Internet a online technologie vůbec. Internet je dobrý sluha, ale zlý pán. Zjistíte, s jakými negativními jevy se lze v této souvislosti setkat, jak se jim vyhnout a jak dětem pomoci, pokud již narazily na problém. Počítač není chůva a děti s ním nejsou v bezpečí. Koneckonců, na potíže lehce narazíte i vy – dospělí. Proto se nedržíme striktně rizik ohrožujících děti. V některých kapitolách se obracíme směrem k vám, rodičům, abyste získali ucelenější vhled do problematiky a rozšířili své obzory.

Naše publikace odpovídá situaci tady a teď. Prostředí Internetu je velmi proměnlivé. Stávající charakter služeb a produktů je časově omezený. Služby a webové stránky vznikají a zanikají, mění se zavedené postupy a procesy. Snažíme se o zasazení publikace do současného českého prostředí. Případy ze života, ačkoli jsou některé převzaty či inspirovány zahraničím, jsou vždy popsány tak, aby jim porozuměli čeští čtenáři a čtenářky. Přes veškerou snahu o aktuálnost, v době vydání knihy nemusí být některé konkrétní údaje platné. Obecná pravidla jsou však platná dlouhodobě.

Základní pojmy a odborné termíny stručně vysvětlujeme v každé kapitole, aby čtenář – pokud nechce, nebyl nucen číst celou publikaci, ale pouze vybrané části.

Ještě se sluší dodat, že v této knížce nenajdete velká, překvapivá odhalení, tajemná hackerská spiknutí, skandální „internetově-politické“ kauzy ani žádné další senzace, kterých je Internet plný. Jistě by šlo o zajímavé povídání, ale pro vás, běžné uživatele Internetu, vcelku neužitečné.

Obrázek 5: Rodič se někdy opravdu diví

V této knize se tedy určitě nedočtete:

- Jak se rozkrývají internetové sítě obchodníků s dětskou pornografií
- Jakým způsobem lze dopadnout kyberzločince v České republice
- Jak se kupují a prodávají drogy na online černém trhu
- K čemu slouží anonymizační softwarové systémy a proč má někdo potřebu je používat
- Zda fungují internetové návody na výrobu zbraní a jestli jsou nebezpečné
- Jestli se vyplatí investovat do Bitcoinů (internetová měna)
- Jestli lze vyhrát v internetovém kasinu podle „internetových rádců“ (kdyby zaručené rady fungovaly, už by nejspíše všechna kasina zkrachovala, že?)
- atd.

Naopak vám prozradíme, jak zvýšit pravděpodobnost, že se fotografie vašich dětí neocitnou ve sbírce internetových pedofilních zločinců či na pornografických stránkách. Jak neskočit na lep obchodníkům s neodolatelně levným zbožím. Jak napsat domácí úkoly s pomocí Internetu a přitom nepodvádět a neztrapnit se. A mnoho dalšího.

Lenka Eckertová

Členění knihy

V úvodní kapitole vás „naladíme na příjem“ deseti podkapitol tematických, které následují: počínaje *Komunikací s nevhodnými lidmi* a konče *Nekritickým přejímáním informací z Internetu*. Závěr knihy je věnován souhrnu rad a doporučení: zejména problematice z trestně-právního hlediska a seznamu pracovišť a institucí, na které se lze obrátit s žádostí o pomoc či radu.

Dílčím tématům věnujeme odlišný prostor – podle šíře problematiky, podle závažnosti i podle pravděpodobnosti, s níž se potíže dotknou právě vás. Samozřejmě, vždy záleží na úhlu pohledu. Názory autorů (v roli rodičů) se nemusí shodovat s názory jednotlivých čtenářů. Některá témata jsou zmapována a odborně popsána, jiná se teprve dostávají do popředí zájmu. Snažili jsme se nastavit hloubku odbornosti tak, aby text pochopil laik se základními počítačovými dovednostmi.

Tematické kapitoly obsahují:

- **Uvedení do tématu** – co lze do tématu zahrnout a proč, jaký vliv má technologie se vztahem k tématu na náš každodenní život atd.
- **Příběhy ze života** – popis a vysvětlení rizikových, nepříjemných, ošidných či zajímavých situací, do nichž se vědomě či nevědomě aktéři dostali.
- **Jak se problémům vyhnout** – jak fungují procesy na Internetu i procesy související. Na co si obecně dát pozor, kde hledat informace, jaké služby a produkty využívat, kterým se raději vyhnout atd.
- **Co dělat, pokud se dostanete do potíží** – kde čekat pomoc a kde nikoliv, kam hlásit případný problém.

Co se to tam vlastně děje

Děti a dospělí v digitálním světě

V této podkapitole se dozvíte:

- V čem mají děti navrch nad dospělými
- Online svět a reálný svět děti nerozlišují
- Nesoulad dovedností nese rizika
- Nové technologie ve vzdělávání

Digitální domorodci

Jeden z termínů v marketingu a reklamě používá označení *digital natives*, které je do češtiny překládáno jako *digitální domorodci*. Označuje věkovou skupinu lidí, kteří se v digitálním, internetovém, světě cítí jako doma. Do tohoto světa se již narodili. Druhá skupina – starších, dospělých, je zpravidla označována jako *digitální přistěhovalci*, v originále *digital immigrants*.

S rozlišením generací na *digitální domorodce* a *přistěhovalce* přišel Mark Prensky (www.marcprensky.com) v roce 2001. Ale již v devadesátých letech jiní upozornili na fakt, že se mění tradiční vztahy v rodinách – děti poprvé v historii předběhly své rodiče v důležitých znalostech technologií a souvisejících dovednostech. Děti vlastně své rodiče učily pohybovat se v digitálním světě. Typickými libůstkami *přistěhovalců* byl tisk mailů nebo telefonáty s dotazem: „Přišel ti můj mail?“

Od té doby se situace změnila. Informační a komunikační technologie (ICT) jsou dnes nepostradatelným nástrojem i pro generaci rodičů. Děti a dospělí je však užívají odlišným způsobem. Rodiče se s novými technologiemi seznamovali až v průběhu svého života, proto je jejich přístup k nim ovlivněn předchozími „offline zkušenostmi“.

Svět digitálních technologií se, mimochodem, zrodil na konci šedesátých let, takže faktickými *digitálními domorodci* nejsou zdaleka dnešní děti, ale třicátníci a čtyřicátníci. Paradoxní je, že mezitím digitální a internetové technologie pokročily natolik, že právě tato skupina se v mnoha ohledech může dětem a teenagerům zdát jako „zabrzdná a zpátečnická“.

Babiččiny rituály

Všechno to trochu připomíná situaci babiček digitálních domorodců. Autor této knihy má v živé paměti babičku, která měla hlubokou úctu k černobílé, věčně stávkující televizi. Opravář

televize byl takřka božstvo, které přicházelo zachránit situaci výměnou jedné, zpravidla stále té samé elektronky. Zapnutí televize byl rituál a její zachování pečlivě chránila dečka, kterou se televize přikrývala.

VÍTE ŽE...? FAKTA O DĚTECH V EVROPĚ

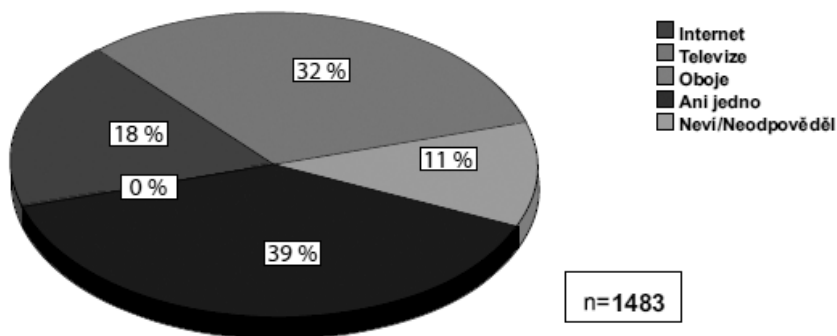
- Děti ve věku 9–16 let tráví online v průměru 88 minut denně. Ti 15- až 16letí až 118 minut, ti devíti až desetiletí až 58 minut.
- 49 % dětí používá Internet v posteli
- 33 % dětí používá Internet na mobilním telefonu či tabletu
- 87 % dětí používá Internet doma, 63 % ve škole
- 53 % dětí používá Internet u kamarádů či spolužáků

Zdroj: EU Kids Online 2009–11, final report

Pro autorovu babičku byla televize div techniky, zázrak. Pro jejího syna méně, pro vnuka vůbec. A čím více technologie přicházelo do života, tím méně byla televize zázrakem. Dnes je televize běžným zařízením v domácnosti, nad kterým nijak nežaseme. Prostě ho používáme.

Televize tehdy přinášela nový způsob šíření informací, nový způsob zábavy, ale také nový způsob vzdělávání. Něco, co o desítky let později přinesl v jiné podobě Internet. Po dalších pár letech zásadně zasáhly do dění mobilní telefony (a samozřejmě, mobilní Internet).

Internet také patřil k zázrakům. Dodnes řada „starších dospělých“ řeší Internet jako cosi, co je pro ně cizí. Nerozumí si s ním, bojí se ho, považují *prohlížeč* za *Internet*. Netuší, k čemu všemu je Internet dobrý. A už vůbec netuší, k čemu by jim byl dobrý například Facebook. Horko těžko se naučili na Internetu vyhledávat. Když chtějí jít na Google, občas napíší slovo „Google“ do vyhledávacího políčka na www.seznam.cz.

Obrázek 6: Co by děti spíše oželely (Zdroj: Děti v ringu dnešního světa – Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let, NIDM MŠMT, 2012)

Děti (a řekněme, snad, i mnozí rodiče) jsou v tomto ohledu někde jinde. Internetu a počítačů se nebojí. Mobilní telefony používají běžně pro focení, chatování či videohovory. Jejich prostřednictvím kontrolují dění na Facebooku. To vše považují za stejně samozřejmé, jako ti starší považují za samozřejmou televizi.

Mizí rozdíl mezi online a offline

Dospělí stále ještě rozlišují mezi světem *online* (jste na Internetu) a světem *offline* (nejste na Internetu). Mnozí neumí správně a včas využít možností, které technologie (a Internet) nabízí. Ale nemyslete si, že děti za všech okolností ano. Nižší úroveň jejich sociálních a životních zkušeností, méně pevné základy jejich vzdělání, je omezují v praktickém využívání Internetu. Aby se člověk **mohl na něco zeptat**, musí nejdříve vědět, **na co se ptát**. Koneckonců, orientace v obrovské záplavě informací na Internetu dělá potíže téměř všem, bez rozdílu věku.

Pro dnešní děti rozdíl mezi *online* a *offline* mizí. Proč by si telefonovali, když si mohou napsat SMS. Proč by si posílali SMS, když se mohou „domluvit na Fejsu“ (neboli Facebooku). *Online*, zejména díky mobilním telefonům s mobilním Internetem, se stalo součástí *offline*. A vývoj napovídá tomu, že budeme online více a více. Dnešní mobilní telefony jsou kapacitou, výkonem a schopnostmi občas podstatně lepší než pár let staré počítače, na kterých doma používáme Internet a píšeme e-maily.

VÍTE ŽE...? FAKTA O RODIČÍCH V EVROPĚ

- 49 % rodičů používá Internet denně, 24 % nepoužívá Internet vůbec
- Čím více rodiče používají Internet denně, tím spíše (a více) ho používají i jejich děti
- 51 % rodičů dětí ve věku 9–12 nechce, aby jejich děti používaly sociální síť
- 15 % rodičů dětí ve věku 13–16 nechce, aby jejich děti používaly sociální síť

Zdroj: EU Kids Online 2009–11, final report

Autorka této knihy v době svého dospívání trávila dlouhé hodiny povídáním s kamarádkami telefonem. Přístroj ležel na polici v obýváku. Pokaždé si k němu postavila židli a hovor začal. Vydržela sedět klidně dvě tři hodiny (rekordem je pět) a probrat zcela všechno. Šlo o dobu, kdy se za hovor platila přibližně jedna koruna a délka hovoru nebyla časově nijak omezena. Dnes dokáže strávit několik desítek minut na Skypu nebo na Facebooku (na několikahodinové sedánky už nezbyvá čas). S druhou stranou si píše, nebo se vzájemně vidí s pomocí kamery připojené k počítači. Děti jsou však schopné sledovat dění na Facebooku (a vstupovat do něj) prakticky celý den.

Autorova dcera je schopná poslat během jednoho měsíce až pět tisíc SMS zpráv. Nebýt výhodného mobilního tarifu, asi by takovou bohuľibou aktivitu nikdo z rodičů nezaplátil. Děti v jejím věku, tedy na konci základní školy a začátku střední, si SMS poněkud pletou s chatem. Dokáží se mezi sebou přes SMS bavit takřka v reálném čase. Rozhodně netrpí tím, čím trpí autor, který bytostně nesnáší posílání SMS přes telefon. Prostě nemá dostatek trpělivosti k jejich psaní.

Autorova babička SMS samozřejmě neposílala. V její době neexistoval ještě ani Internet. Měla klasický psací stroj a dokázala na něm psát dlouhé, mnohastránkové dopisy, které pak ještě zpravidla opatřovala rukou psanými vsuvkami a zvýrazněními. Odpovědět na něco takového znamenalo věnovat několik hodin čtení a psaní. Rychlost komunikace podmiňovalo hlavně to, jak rychle bylo možné dopisy doručit. Dnes? Dnes si můžeme Internetem posílat elektronickou poštu, která po odeslání dorazí prakticky okamžitě. Kamkoliv, na kterémkoliv místě na světě.

Mohou rodiče dohonit své děti?

Dokáží současní čtyřicátníci dohonit dnešní děti mířící do základních škol v jejich dovednostech s dotykovými telefony, tablety, Internetem, vyhledáváním, sociálními sítěmi, digitálními fotoaparáty? Je více než pravděpodobné, že nikoliv. Nemají k tomu dostatek sil a času, ale chybí jim nakonec i motivace. Málokterí dospělí si připouští, že vlastně žijí v jiném světě, než v jakém žijí jejich děti.

% dotazovaných, kteří...	věk 9 až 12 let		věk 13 až 16 let		Všichni
	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	
Umím s internetem více, než moji rodiče					
Není pravda	48	52	17	18	33
Částečně pravda	30	30	31	34	31
Velmi pravdivé	22	18	52	48	36
Umím spoustu věcí na internetu					
Není pravda	24	29	7	10	17
Částečně pravda	54	54	44	49	50
Velmi pravdivé	22	17	49	41	33
Dotazované otázky: Do jaké míry je pro vás pravdivé tvrzení, že víte více informací o internetu než vaši rodiče? Umím hodně věcí z hlediska používání internetu.					
Dotazovaná skupina: všechny děti ve věku 9 až 16 let, které používají internet.					

Obrázek 7: Jak děti hodnotí své vlastní internetové schopnosti (Zdroj: EU Kids Online)

Již zmíněný Mark Prensky napsal, že jsou počítačové hry, Internet, mobilní telefony atd. pro děti stejně přirozené jako reálné prostředí, např. stromy. Děti komunikují, učí se, hrají si a seznamují se zcela jinak než předchozí generace. Moderní technické vymoženosti je obklopují po celý jejich život. V důsledku toho rychle přijímají nové informace a od útlého věku jsou zvyklé na jejich **interaktivní** příjem. Mají rádi tzv. multitasking – dělají několik věcí současně. Při učení rádi experimentují, zkouší a „hrají si“. Bohužel, naráží pak na zaběhnutý školní vzdělávací systém, kde pedagogové preferují učení step-by-step (krok za krokem). Zpravidla se v jednom okamžiku soustředí na jednu věc. A hlavně, výuku zkrátka berou „moc vážně“.

Vzdělávání, které stále vyučuje starými tradičními metodami, zaostává. Nedokáže dostatečně rychle aplikovat nové technologie. Zčásti samozřejmě i proto, že mu vládou právě „digitální přistěhovalci“, kteří nemohou překonat to, v čem byli vychováni, v čem vyrostli a co jim bylo vštípeno. A zčásti proto, že nové technologie vyžadují tak velké změny, že je není možné provádět v potřebném (krátkém) čase. Jakkoliv se občas, v některých oblastech, podaří dohnat ztrátu, svět okolo opět poposkočí o kus dopředu.

Existuje však už mnoho užitečných online aktivit, služeb a elektronických pomůcek, které osvětlí kantoři, pokrokové školy a aktivní rodiče využívají ke vzdělávání dětí. Počínaje výměnou a sdílením informací přes Internet v rámci českých i mezinárodních školních projektů (např. www.etwinning.cz, www.generacey.cz atd.), přes elektronické učebnice a interaktivní

tabule (např. *www.flexilearn.cz*) až po mimoškolní vzdělávání (např. *khanovaskola.cz* s českými překlady, anebo originální AJ verze *khanacademy.org*). Zcela samostatnými kategoriemi jsou vzdělávací počítačové hry anebo e-learningové kurzy pro širokou veřejnost. Nabízí se samozřejmě i online aktivity pro předškoláky, těm by se však mělo dostávat vjemů především z reálného světa.

VÍTE ŽE...? FAKTA O DĚTECH V EVROPĚ

- Prakticky 100 % dětí hraje na Internetu hry
- 86 % dětí sleduje na Internetu videa
- 75 % dětí používá Internet pro komunikaci – sociální sítě, instant messaging a e-mail
- 56 % dětí stahuje na Internetu filmy a hudbu a sdílí obsah
- 23 % navštěvuje chaty, sdílí soubory, bloguje a tráví čas ve virtuálních světech

Zdroj: EU Kids Online 2009–11, final report

Vše samozřejmě souvisí i se změnou postoje dětí k autoritám, změnami hodnot ve společnosti, s rychlým (a pokud možno snadným) způsobem života. Ne nadarmo se říká, že život nabral tempo. Pokud vezmete v úvahu dřívější způsob korespondence (dopisy putovaly několik dní) proti dnešnímu (e-maily putují sekundy) či telefonování (pevná linka, u které musel volající i volaný fyzicky setrvat na jednom místě vs. mobilní telefony, které umožňují volat či být volán kdekoli a kdekoli), je jasné, kde se ono zrychlení bere.

Být stále dostupný na mobilu dnes jaksi patří k bontonu. Znamý teoretik médií Jan Jiráček na jedné ze svých přednášek vyslovil myšlenku, že stálá dostupnost je vlastně vyžadována. Máte-li během dne vypnutý mobilní telefon, můžete dokonce působit podezřele. Volající je občas popuzen, že volaný nezvedá a nezvedá... Lidé zašli tak daleko, že kvůli tomu trpí výčitkami svědomí, nebo se alespoň cítí nepatřičně. Dochází pak k absurdním situacím, kdy telefonují na záchodě, esemeskují u oběda nebo chatují ve škole pod lavicí. Musí vše sdělit **hned!** Někteří naši současnost nazývají „instant age“.

Obrázek 8: Na Internet se dá připojit na mnoha místech

Online přináší rizika, pro všechny

Nový online svět přináší řadu úskalí. Nejen těch spojených s rozdílem mezi generacemi a jejich schopností být dostatečně moderní. Paradoxně, digitální přistěhovalci a digitální domorodci jsou riziky dotčeni prakticky stejně. Internet, svět online, prostě není zcela bezpečný svět.

Ve srovnání s reálným světem není výrazně více či méně nebezpečný. Ale přináší jiné způsoby a nová rizika. Je nutné o nich vědět, naučit se správně chovat a reagovat na ně. Zatímco je běžné dětem říkat, ať „nikam nechodí s cizími lidmi na ulici“, stává se spíše jen ojediněle, že je rodiče varují před „chatováním s cizími lidmi na Internetu“.

VÍTE ŽE...? FAKTA O DĚTECH V EVROPĚ

- 40 % dětí hledá na Internetu nové přátele
- 34 % dětí si mezi přátele a kontakty přidává lidi, které nikdy neviděly
- 16 % se na Internetu vydávalo za někoho jiného, než ve skutečnosti jsou
- 15 % poskytlo někomu, koho nikdy neviděly, osobní informace
- 14 % poskytlo někomu, koho nikdy neviděly, své fotky či videa
- Pouze 56 % dětí ví, jak si nastavit soukromí na sociálních sítích

Zdroj: EU Kids Online 2009–11, final report

V praxi to znamená, že generace digitálních přistěhovalců rizika nezná. Nemá zažité obranné mechanismy, aplikovatelné do online života. Digitální domorodci pak nemají nikoho, kdo by jim rizika vysvětloval. Mnozí je znají, ale podceňují. Velká část teenagerů je navíc zbrklá anebo neopatrná...

Zdroje informací

- *EU Kids Online 2009–11, final report* – [www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/EUKidsOnlineIIReports/Final%20report.pdf](http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIReports/Final%20report.pdf)
- Mgr. Miroslav Bocan et al., Děti v ringu dnešního světa – Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let, NIDM MŠMT, 2012 (www.kliceprozivot.cz)
- Marc Prensky, Digital Natives, Digital Immigrants – A New Way To Look At Ourselves and Our Kids (www.marcprensky.com/writing)

Zvyky digitálních domorodců

V této podkapitole se dozvíte:

- Kde se čeští uživatelé Internetu pohybují
- Které internetové služby jsou oblíbené
- Přesouváme se od PC k mobilním telefonům
- Děti vzkazují rodičům: mluvte s námi!

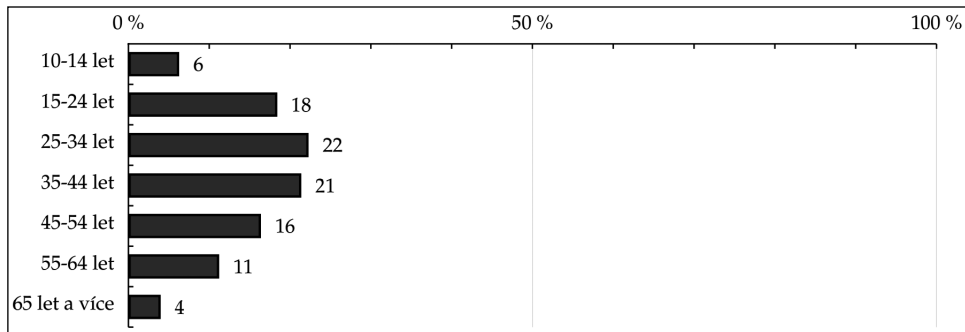
Víte, co lidé dělají na Internetu?

V České republice je „internetová populace“ vypočtena na 6,3 milionu lidí (září 2012) a skoro polovina z nich je ve věku mezi 15 až 44 roky. Nejvíce lidé Internet využívají pro získávání informací o produktech a službách, následuje získávání informací pro práci či studium a na třetím místě je, trochu překvapivě, sledování videa. Už to naznačuje, že Internet je také místem, kam se chodíme bavit. A čím mladší uživatelé, tím více zábavy budou na Internetu hledat.

Mladí lidé (16–19) už dnes nerozlišují hranici mezi světem online a offline, vyrůstali s Internetem a život bez něj si nedokáží představit. Je pro ně běžné mít Internet v mobilu, mít ho neustále s sebou. Internet je pro ně především místem zábavy a (postupem času) také studia. Na rozdíl od starších uživatelů Internetu využívají v nebývalé míře sociální sítě (což je momentálně zejména Facebook).

Starší uživatelé (19–29) považují Internet za přirozenou součást života a slouží jim pro celou řadu činností. Zacházejí s ním podstatně sofistikovaněji, jsou k němu kritičtější, ale není v jejich životě tak „automatický“ jako u těch mladších. Na sociálních sítích tuto generaci najdete skoro ve stejné míře jako generaci předchozí.

Někde na pomezí je **skupina 30–44 let**, kde už najdete velké rozdíly ve využívání Internetu. Jde o uživatele, kteří se s Internetem učili žít. Řada z nich se s Internetem sžít nedokázala. Může pro ně být „vetřelcem“. Mají navíc rodiny, neinternetovou minulost, a tudíž mohou podstatně více inklinovat k offline světu. Na Facebooku je už velmi často nenajdete. Sociálních sítí se mohou bát, protože si s nimi nevědí rady. Anebo nevidí žádný důvod, proč je používat.

Obrázek 9: Věkové složení českých internetových uživatelů (Zdroj: NetMonitor)

Ještě komplikovanější je situace u **skupiny 45–65 let**, kde převládá nedůvěra k Internetu, strach z možného zneužití. Internet je užíván omezeněji. Totéž platí i o sociálních sítích.

Co je ale důležité, z Čechů ve věku 16 až 65 let jich je na Internetu plných 80 %, dvě třetiny z nich ho používají denně. Mladší generace je na Internetu zastoupena prakticky stoprocentně. Stejně tak je dobré vědět, že smartphone, neboli chytrý telefon, má dnes každý třetí online Čech a znamená to, že Internet se proměňuje v „mobilní“ Internet.

S rychlým přesunem internetových aktivit na přenosná online zařízení (smartphony, tablety atd.) souvisí nárůst specifických rizik. To, co rodič „odchytí“ na domácím počítači svého potomka, už neuvidí v jeho chytrém telefonu.

Na Internetu 62 % Čechů čte denně zpravodajství, 50 % alespoň jednou týdně používá sociální síť, 40 % sleduje videa a televizní pořady, 33 % poslouchá online hudbu a 56 % alespoň jednou měsíčně nakupuje online.

Pokud průměrný český uživatel stráví na Internetu 15 hodin týdně, pak osm hodin z toho použije na hledání informací, pět hodin na zábavu a dvě hodiny na nakupování.

Nejvíce používanou službou na Internetu je stále e-mail (93 % lidí), následuje zpravodajství (90 %), brouzdání po webech (89 %), internetové bankovníctví (80 %), videa a filmy (68 %) a chat (také 68 %).

Nejnavštěvovanější weby v Česku

Pokud vezmeme v potaz službu NetMonitor, měřící návštěvnost webů na českém Internetu, nejvíce používaný je v Česku dlouhodobě Seznam (www.seznam.cz). Na ten denně přijdou skoro 3 miliony unikátních návštěvníků, měsíčně pak skoro 6 milionů. Co najdete na dalších místech?

- 2 iDnes.cz (www.idnes.cz) se 4 miliony
- 3 Novinky.cz (www.novinky.cz) také s téměř 4 miliony
- 4 Super.cz (www.super.cz) se 3 miliony návštěvníků
- 5 Centrum.cz (www.centrum.cz) se 3 miliony
- 6 Stream.cz (www.stream.cz) s 2,6 miliony
- 7 Mapy.cz (www.mapy.cz) s 2,4 miliony
- 8 Heureka.cz (www.heureka.cz) s 2,3 miliony
- 9 Firmy.cz (www.firmy.cz) také s 2,3 miliony
- 10 Blog.cz (www.blog.cz) s 2 miliony návštěvníků

V pomyslném žebříčku deseti nejvíce navštěvovaných webů ale samozřejmě chybí řada zahraničních, na které Češi samozřejmě chodí. Chybí tedy například Facebook (www.facebook.com) – ten by se s 3,7 miliony aktivních měsíčních uživatelů dostal přibližně na třetí místo, ale z hlediska návštěvnosti by možná byl na místě druhém.

Chybí ale zcela určitě Google (www.google.com či www.google.cz) coby vyhledávač a jeho YouTube (www.youtube.com) pro sledování videa – i v těchto případech byste je našli na čelních místech žebříčku.

Nejsledovanější televizí na Internetu je Česká televize (www.ceskatelevize.cz) a 1,3 milionu návštěvníků) a následuje Prima (www.iprima.cz) a 900 tisíc) a Nova.cz (www.nova.cz) se skoro 800 tisíci návštěvníky).

Sociální síť mění všechny zaběhnuté zvyklosti

Z českých sociálních sítí je stále nepoužívanější server Lide.cz (www.lide.cz) a 900 tisíc návštěvníků) a Spoluzaci.cz (www.spoluzaci.cz) a 700 tisíc). Ale z čísla, které již víme o Facebooku, je

zřejmě, že Češi masově přešli právě na Facebook a české sociální síť postupně slábnou. A jakoliv menší děti například stále najdete na webových stránkách Alik.cz (www.alik.cz), stále více se jich stěhuje také na Facebook.

Obrázek 10: Nejvíce navštěvovaný web na českém Internetu, Seznam.cz

Sociální síť ve velké míře nahrazují původní komunikaci mailem, telefonem či SMS. Ve velké míře nahrazují i Skype (který nahradil dříve hojně používané ICQ). Ten zůstává využíván hlavně tam, kde lze komunikovat i s použitím kamery a nejde jenom o textovou nebo čistě hlasovou komunikaci.

Obrázek 11: Facebook.com, největší sociální síť na světě, miliarda uživatelů

Vedle Facebooku samozřejmě existují další sociální sítě – mj. Twitter (www.twitter.com) se zhruba stovkou tisíc českých uživatelů a LinkedIn (www.linkedin.com), kde najdete přibližně 300 tisíc českých uživatelů, převážně dospělých, kteří se zde prezentují zejména z profesních důvodů.

Na fotografiích jsou postavené sociální sítě jako Instagram (www.instagram.com) či Pinterest (www.pinterest.com), u nás masově používané nejsou. Charakterem jsou odlišné od výše uvedených – mj. tím, že hlavní roli v nich hrají fotografie. A v případě Instagramu se vše odehrává pouze na mobilních telefonech.

Kde se mladí pohybují

Místem, kde s jistotou najdete děti a mládež, je **Facebook** (www.facebook.com), největší sociální síť na světě (jedna miliarda uživatelů celosvětově). Používá ji 3,8 milionů lidí z Česka. Děti a mladých lidí do 18 let věku zde najdete 670 tisíc, osob ve věku od 19 do 29 let 1,4 milionu a skupinu 30 až 39 let v počtu 890 tisíc uživatelů. Starší generace už tak výrazně Facebook nepoužívají – zbývající věkové skupiny (od 40 let výše) už představují pouze 760 tisíc uživatelů.

Problémem Facebooku je mj. fakt, že jde o zahraniční firmu – má hlavní sídlo v USA, tudíž jeho aktivity podléhají americkému právu. Řešení potíží je zdoluhavé a v českém jazyce naprosto nepřipadá v úvahu. Provozovatele v podstatě nezajímá, jací uživatelé se zde registrují. Je umožněno registrovat se komukoliv, kdo uvede věk nad 13 let.

Výsledkem je, že české děti v páté třídě základní školy už jsou běžně na Facebooku. V šesté a sedmé třídě je výjimkou, aby dítě účel (profil) na Facebooku nemělo, ačkoliv je povoleno jej používat od zmíněných třinácti let věku. V drtivé většině případů takto malé děti navíc používají Facebook bez vědomí a dohledu rodičů – je běžné, že jejich rodiče profil na Facebooku nemají a vůbec se o něj nezajímají.

Facebook a další sociální sítě navíc přinesly další nebezpečí – děti sdělují své osobní údaje a sdílí informace. „Přáteli“ se s lidmi, které vůbec neznají. Bez zábran navazují nové kontakty. Věří tomu, že mohou mít na Facebooku (a Internetu obecně) soukromí. Na Facebooku navíc prakticky nemohou nebyť – ve škole by se cítily sociálně vyloučené. Značné rozšíření mobilních telefonů s fotoaparáty navíc vede k tomu, že děti a mládež zcela nekontrolovatelně zaplavují „své“ sociální sítě fotografiemi, z nichž řada je nevhodná. A není nikdo, kdo by je zastavil – jejich rodiče o tom většinou neví.

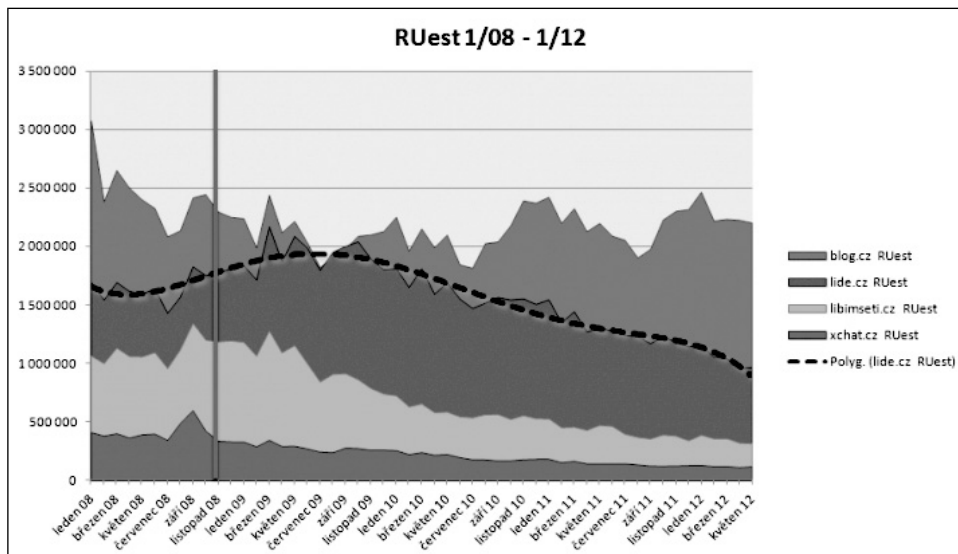
Menší množství dětí a mládeže najdete na dalších (již zmíněných) sociálních sítích a službách – Twitter (www.twitter.com) a, spíše výjimečně, LinkedIn (www.linkedin.com), Google+ (plus.google.com), Instagram (www.instagram.com), Pinterest (www.pinterest.com) a občas i na desítkách dalších menších sítí či služeb ze zahraničí. Samozřejmě platí, že používají české: Lidé.cz (www.lide.cz), Spolužáci.cz (www.spoluzaci.cz), stále méně Libimseti.cz (www.libimseti.cz), Alík (www.alik.cz) či Rajče (www.rajce.cz).

Zmínění **Spolužáci.cz** (www.spoluzaci.cz) zůstávají populární mezi staršími uživateli, hlavně proto, že na rozdíl od klasických sociálních sítí jsou postavení na vytváření tříd se spolužáky podle toho, kde a kdy jste studovali. Bohužel, služba zatím nedokázala zareagovat na příchod Facebooku a stagnuje.

Obrázek 12: Sociální sítě se staly novým fenoménem

Doplácí na to poklesem návštěvnosti, stejně jako další zmíněná služba – **Libimseti.cz** (www.libimseti.cz). U té je dobré vědět, že postupně získala spíše charakter seznamky než sociální sítě. Pokud ji budou používat děti a mládež, vyplatí se sledovat, aby její využití nepřerostlo přes přijatelnou mez – hlavně, co se fotografického obsahu týče.

Obrázek 13: České sociální sítě doplatily na nástup Facebooku

Facebook přispěl i k výraznému snížení míry využívání chatovacích služeb – kdysi enormně populární Xchat.cz (www.xchat.cz) tak téměř zeje prázdnou. Uživatelé utekli na Facebook proto, že chatují hlavně zde a nemají důvod chodit na další, specializované služby.

Videa a fotografie mládež baví

Stále velmi populárním zůstává na Internetu video – uživatelé z Česka najdete hlavně na YouTube (www.youtube.com), v menší míře na české službě Stream.cz (www.stream.cz) a ještě méně na zahraničním Vimeo (www.vimeo.com). Také zde platí, že by rodiče měli vědět, jaká videa jejich děti na YouTube či jinam nahrávají. Podobně u fotografií – pokud je nenahrávají na sociální sítě, zvolí úložiště: zmíněné české Rajče (www.rajce.net), Picasa od Google (www.picasaweb.com) či Flickr (www.flickr.com).

Do stejné kategorie, „dobré vědět, co tam dělají“, patří různá úložiště umožňující stahovat soubory – ve velké míře hlavně filmy, videa a hudbu – zpravidla v podobě nelegálních kopií. Nejpopulárnějším je české Uložto.cz (www.ulozto.cz), kde vedle již zmíněného najdete i další obsah nevhodný pro děti – zejména pornografii. A jakkoliv se provozovatelé snaží podobné věci odstraňovat, je to prakticky nemožné – neustále se na úložiště vrací a objevují se nové.

Dnešní děti a mládež také umí velmi zručně využívat různé „bittorrentové“ (jde o název technologie) služby, které umožňují z Internetu získávat hudbu a filmy. Samozřejmě, stahováním nelegálních kopií, ale také zpravidla jejich automatickým šířením dál. Podobně jako v případě stahování nelegálního softwaru z Internetu a jeho používáním, vystavují se nebezpečí právních problémů.

Internetové zpravodajství, vyhledávání informací, komerce

Nejméně problematické je používání internetového zpravodajství. Novinky.cz či iDnes.cz jsou nejčtenější z klasických, Super.cz a Blesk.cz z bulvárních titulů. Televizní webové stránky jsme již zmínili výše.

Děti (i dospělí) samozřejmě na Internetu ve velké míře vyhledávají – zde je nejpodstatnější Google (www.google.com) a Seznam (www.seznam.cz). Většina uživatelů Internetu používá některou ze zdarma dostupných poštovních služeb – e-mail pak mohou mít na Seznamu (www.seznam.cz), Centru (www.centrum.cz), Gmailu (www.gmail.com), Hotmailu (www.hotmail.com) atd.

Nezapomeňme ani na elektronickou komerci – Aukro (www.aukro.cz), Kasu (www.kasa.cz), Bazoš (www.bazos.cz), Mall.cz (www.mall.cz), Alza.cz (www.alza.cz) a řadu dalších obchodů. Včetně srovnávačů a vyhledávačů, jako je třeba Heureka.cz (www.heureka.cz) či Seznam Zboží (www.zbozi.cz). Uvedme také specifickou kategorii slevových serverů – Slevomat (www.slevomat.cz), Zapakatel (www.zapakatel.cz) či VykupTo (www.vykupto.cz) a další.

A protože se v naší publikaci věnujeme především dětem, nezapomeňme na hraní her na Internetu – ve značné míře i zde vítězí Facebook a jeho hry. Existují samozřejmě specializované weby jenom pro hry – Hry.cz (www.hry.cz), SuperHry (www.superhry.cz) a řada dalších.

Co dále používají lidé na Internetu? Mapové weby – Mapy.cz (www.mapy.cz) a Google Mapy (maps.google.cz). Možnost posílání SMS například na SMS.cz (www.sms.cz). Televizní programy například na tv.seznam.cz či www.tvprogram.cz.

Jak zjistíte, co dělají vaše děti na Internetu?

Mluvte se svými dětmi! To je nejlepší způsob, jak zjistit, co vlastně na Internetu dělají. A jak je naučit bezpečnému chování, obezřetnosti a opatrnosti. Zkuste se od nich dozvědět, proč je tak důležité být na Facebooku...

Obrázek 14: Možná si povídají s falešným kardinálem Vlkem na Twitteru

Doporučujeme adekvátně poučit děti v nižším věku. Využít toho, že malé dítě rodičům věří, je ochotné naslouchat a učit se od nich. Rady dopadnou na úrodnou půdu spíše, než když se budete pokoušet napravit škody v okamžiku, kdy dítě doroste do pubertálního věku.

Bude-li vaše ratolest chtít založit účet na Facebooku třeba v devíti letech (např. s argumentem, že „všichni spolužáci tam jsou“), je lepší jej založit společně, než to dítě striktně zakázat. Zároveň probrat rizika, správně účet nastavit a společně jej kontrolovat. Jde sice o porušování pravidel, ale rodič v tomto případě nemá příliš na vybranou. Přes veškeré zákazy si dítě stejně účet může založit (z počítače kamaráda, veřejné knihovny, školy...) a pravděpodobně to udělá. Bez dohledu rodičů a jejich další asistence. Zkrátka bude své aktivity tajit.

Služby, které děti s oblibou využívají, mají tzv. **centra bezpečnosti** a umožňují nahlásit problémy (porušení podmínek, obtěžování apod.). Doporučujeme k nahlédnutí např. Google: Centrum bezpečnosti pro rodiče a děti (www.google.cz/goodtoknow/familysafety), Facebook (www.facebook.com/help/263149623790594), YouTube (support.google.com/youtube/?hl=cs&topic=2676378) atd.

Nejdůležitější je vzájemná důvěra. To platí zejména tehdy, když chcete (a potřebujete) vědět, co vaše děti dělají na Internetu. Internet jim sice můžete zakázat, ale to se vám podaří jenom v okamžiku, kdy je dítě doma. Jakmile vyrazí do školy nebo ke kamarádům, nemáte šanci.

Samozřejmě můžete sledovat, kam vaše děti na Internetu chodí a co tam dělají, přímo na jejich počítači – záznamy zůstávají v historii prohlížeče. Facebook je možné spustit a nahlédnout – zpravidla tam zůstává dítě přihlášené. Můžete si případně vynutit i znalost jeho hesla. Můžete v počítači zavést omezení, kam děti smí a nesmí chodit pomocí softwaru k tomu určeného.

Podobný přístup má ale pouze omezenou účinnost – malé dítě za pár let vyroste natolik, že bude omezení umět obcházet. Naučí se mít dva profily na Facebooku, jeden určený pro rodiče a vypadající neškodně, druhý skutečný, pro ostatní. To, co nebude moci dělat doma, bude dělat u kamarádů, ve škole, v internetové kavárně, na mobilním telefonu.

Nezapomeňte také, že děti mají právo na soukromí – nejen z hlediska „běžné etiky“. Podle Úmluvy o právech dítěte (OSN, 1989) „žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst“.

Pamatujte na to, že nebezpečí na Internetu číhají kdekoli. Sociální sítě nejsou nijak více (či méně) nebezpečné než jiná místa. Chaty, ohlasy pod články, blogy, diskuze, maily, SMS, vše může směřovat například ke komunikaci dítěte s pedofilním zločincem, podvodníkem, vyděračem.

TIP: Je důležité v dětech vypěstovat zdrženlivost při kontaktu s neznámými lidmi na ulici, stejně jako s neznámými lidmi na Internetu. Naučit je, že na Internetu neexistuje soukromí (i e-mailu lze zneužít!) a že na Internetu se může kdokoliv vydávat za kohokoliv.

Svět se mění, děti mají běžně „chytřejší telefony“ a v nich možnost připojení na Internet. Ačkoliv jim rodiče tuto službu neplatí, děti se připojují na Internet přes WiFi sítě. Netuší, zda jsou zabezpečené, zda je někdo nemůže odposlouchávat, získat jejich hesla, hacknout účty na so-

ciálních sítích. Rodiče často netuší, že je nutné omezit možnost volání i SMS na zpoplatněná čísla – o problému se dozví až poté, co je překvapí faktura na (až) desítky tisíc korun.

Zdroje informací

- Velikost české internetové populace, NetMonitor – www.netmonitor.cz/sites/default/files/vvnetmon/2012_09_total.pdf
- Jak se Češi chovají na Internetu, „Češi v síti“ – cesivsiti.cz/content/infografika-%C4%8De%C5%A1i-v-s%C3%ADti

Na co na Internetu narazíte

V této podkapitole se dozvíte:

- Proč technologie neubližuje
- Jak vznikl Internet
- Deset zásad bezpečného chování na Internetu
- Pravidla slušného internetového provozu

Twitter za válku nemůže

Na Internetu narazíte prakticky na všechno, co dokážete pojmenovat. Jde o pestrobarevný koktejl plný ingrediencí z reálného světa i z říše fantazie. Směs důležitých informací, polopravd i lží. Pod oficiálními a legálními strukturami se skrývají kyberzločinci, využívající zejména chyb druhých k vlastnímu obohacení. Ale i na povrchu, v běžném provozu, je velmi často potrestána přehnaná lidská důvěřivost, naivita a neznalost. Ocitli jste se v době informační revoluce, kde jsou *informace* obchodním artiklem, nástrojem moci a samozřejmě důležitým vzdělávacím prvkem.

Technologie sama o sobě neubližuje. Různí lidé ji využívají k různým cílům. Umíme štěpit atomy v jaderné zbrani i v jaderné elektrárně. Jaderná reakce tedy na jednom místě slouží, na jiném zabíjí. Ani televizní vysílání v rukou náboženských či politických radikálů nebude stejné jako veřejnoprávní vysílání v České republice. V rukou silných zájmových skupin nejspíše poslouží k mediální manipulaci a cílevědomému ovlivňování názorů běžné populace. Tedy, jaký si Internet uděláme, takový ho budeme mít.

Vezměte si k srdci oblíbenou větu odborníků na internetovou bezpečnost: „Internet není nebezpečný, my se v jeho prostředí nebezpečně chováme!“ Ať už chápeme Internet jako *technologie* nebo jako *médium*, jeho formu i obsah tvoří lidé. Všimli jste si, že se *Internet* píše s velkým i a malým I? Ti, kteří chápou Internet jako jedinečnou, unikátní síť, konkrétní technologii či název, píší na začátku slova velké písmeno. Ti, kteří v Internetu spatřují médium, prostředníka v poskytování informací a služeb, píší malé písmeno.

ZE ŽIVOTA

Citujeme z internetového *Mediánu Petra Koubského: Válka je divácký sport a na Twitteru se mění v parodii*, 21.11. 2012 (naleznete na www.lupa.cz).

„Embedded journalism (pozn.: novináři pracující uvnitř vojenské jednotky) je mistrovským kouskem propagandy, protože novinářům ani nemusíte nařizovat, co mají psát; oni na to za daných podmínek přijdou sami od sebe. Ty zkušenější a prověřenější ani nemusíte cenzurovat. Diváci a čtenáři o nestrannosti příliš neuvažují, protože přece dostanou ty nádherné efektní obrázky bojových scén jak z Hollywoodu.

...

Před týdnem začala další vlna bojů v Gaze. A lítá to nejen ve vzduchu, ale také na sociálních sítích. Zapněte si do své twitrlajny oba hlavní soupeře, tedy izraelskou armádu (@IDFSpoke-spersion) a vojenské křídlo hnutí Hamás (@AlqassamBrigade). Na obou stranách jsou velmi pilní, připravte se na záplavu. Píší samosebou anglicky, aby jim svět rozuměl, a svět také jejich konverzaci komentuje – souhlasně i nesouhlasně. Palestinci mají necelých 33 000 followerů, Izraelci 185 000. (Justin Bieber skoro 27 milionů a Miloš Čermák 16,5 tisíce – abychom měli nějaké srovnání.)“

Doporučujeme přečíst si celý text.

Obrázek 15: Učte se novým dovednostem se svými dětmi

Lidé v *kyberprostoru* fungují podobně jako lidé v reálném světě. Česká Wikipedie hovoří o *kyberprostoru* jako o „místě, kde se vyskytují lidé bez fyzických těl“. Pro zástupce starší generace má svět jedniček a nul zatím nádech jakési magie. Je příliš abstraktní, nedá se na něj sáhnout. Přesto by se měli snažit, společně se svými dětmi, v moderních technologiích vynazat. Odhodit zábrany, ptát se a učit se novým dovednostem.

VÍTE ŽE...?

Poprvé se termín *kyberprostor* objevil v knize Williama Gibsona *Neuromancer*, již roku 1984. A mimochodem, o definici *kyberprostoru* se dosud vedou diskuse na českých státních úřadech. Pro účely tvorby oficiálních dokumentů není dostatečně vymezený a jednoznačný.

Bezpečnost je mladá

Slušelo by se dodat, že *internetová bezpečnost* je poměrně mladý problém. (I když, pojem *mladý* je velmi relativní, zejména z pohledu dětí.) Začala se vlastně řešit až na přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století, přestože k propojování počítačů (respektive počítačů s terminály) docházelo již o dvacet let dříve. Ovšem doba, kdy byla pro uživatele vrcholem nebezpečí zavirovaná disketa vložená do počítače, je nenávratně pryč.

Lidé, kteří položili základy Internetu, se zpočátku soustředili na vývoj technologie, která byla tzv. otevřená – nebyla chráněna patenty a obchodními omezeními, jako tomu bývá u komerčních softwarových produktů. Tvůrci do ní mohli otevřeně vstupovat a zasahovat. (Pro srovnání: operační systém Microsoft Windows upravuje a šíří jeho výrobce, kdežto otevřený operační systém LINUX umožňuje provádět změny vývojářům – dobrovolníkům. Samozřejmě, při dodržení určitých podmínek.) Teprve v osmdesátých letech začíná kolovat celosvětovou sítí první počítačový virus, mění celou filozofii a přináší nový náhled na bezpečnost.

ODBOBNÉ INFORMACE

Odborníci z amerických armádních struktur v šedesátých letech propojili vzájemně na sobě nezávislé počítače v rámci sítě ARPANET, s cílem umožnit komunikaci americkým univerzitám. V letech sedmdesátých vznikají důležité standardy a protokoly pro přenos dat po síti, např. přenos souborů FTP.

V letech osmdesátých se začínají používat internetové adresy, jak je známe dnes, tzv. doménová jména – názvy stránek, např. www.viry.cz (což je, mimochodem, zajímavá stránka o počítačových virech). Jména jsou při komunikaci mezi počítači nahrazována tzv. IP adresami. Jde o číselné adresy, které označují konkrétní počítač nebo lokální počítačovou síť v Internetu, např. 192.156.0.1 (více v kapitole Poškozená reputace – dohledání informace).

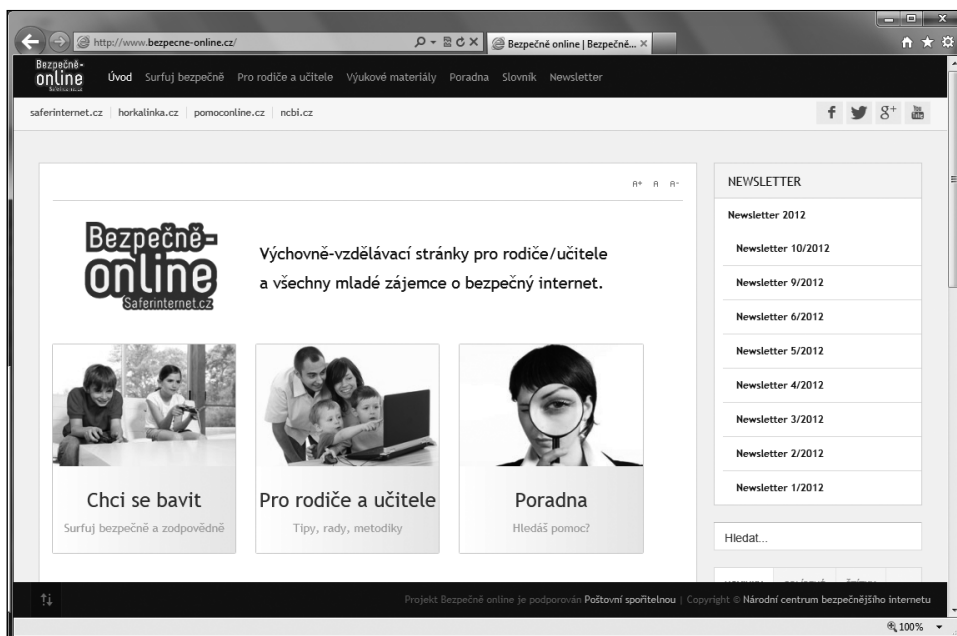
Tim Bernes-Lee nakonec ve švýcarském CERNu vyvinul službu World Wide Web (www). Díky ní lze propojit tzv. hypertextové dokumenty – texty obsahující hypertextové odkazy, skrze které se prokliknete na jiné dokumenty s informacemi, umístěné v jiné části Internetu.

Na konec průšvihů nedohlédnou

Dnes a denně média informují v souvislosti s Internetem o případech zneužitých dětí, o podvodných službách, finančních machinacích, útocích hackerů. Mnoho případů by se nestalo,

kdyby... Kdyby uživatelé Internetu zodpovědně chránili sami sebe a včas, srozumitelně poučili své děti. Jejich prohřešky jsou často následkem sociální a rozumové nezralosti. Děti zkrátka nedohlédnou na konec svých průšvihů. Nechávací se obalamutit. Chtějí-li něčemu věřit, uvěřit. Proto je nutné znát pravidla internetového provozu a s dětmi o nich diskutovat.

V souvislosti se zaváděním pravidel na Internetu se v médiích hovoří také o nemístné regulaci, omezování svobody slova, zasahování do osobnostních práv, o cenzuře. Zatímco pravidla silničního provozu jsme v našich končinách přijali za svá, u internetových pravidel ještě tápeme. Jsou jasná tam, kde je jejich účinek předvídatelný: zveřejním-li přístupové údaje ke svému bankovnímu účtu (= napíšu je nepromyšleně někam, někomu na Internet), dá se očekávat, že se **někdo** o můj účet začne „zajímat“. Proč bych však nemohl(a) ukazovat své lechtivé fotografie přátelům na sociálních sítích? A na druhou stranu, proč bych, jako rodič, neměl(a) číst maily svého dítěte bez jeho svolení? Zakázal to někdo?

Obrázek 16: Na stránkách Bezpečně online.cz naleznete mnoho užitečných informací

Pravidla internetového provozu

Na Internetu naleznete různá doporučení, soupisy pravidel a rad pro děti a mládež, jak se správně chovat v online prostředí. Ta nejdůležitější se zpravidla opakují. Shrnout se dají například do podoby desatera, které v následující podobě naleznete na adresách www.seznamsebezpecne.cz a www.bezpecnyinternet.cz:

- Nedávej nikomu adresu ani telefon. Nevíš, kdo se skrývá za monitorem.
- Neposílej nikomu, koho neznáš, svou fotografii a už vůbec ne intimní.

- Udržuj hesla k e-mailu i jinam v tajnosti, nesděluj je ani blízkému kamarádovi.
- Nikdy neodpovídej na neslušné, hrubé nebo vulgární maily a vzkazy.
- Nedomlouvej si schůzku na Internetu, aniž bys o tom řekl někomu jinému.
- Pokud narazíš na obrázek, video nebo e-mail, který tě šokuje, opusť webovou stránku.
- Svěř se dospělému, pokud tě stránky uvedou do rozpaků nebo vyděsí.
- Nedej šanci virům. Neotvírej přílohu zprávy, která přišla z neznámé adresy.
- Nevěř každé informaci, kterou na Internetu získáš.
- Když se s někým nechceš bavit, nebav se.

Obrázek 17: Netaktní telefonování vaše okolí obtěžuje. Podobně jako v reálném světě, také na Internetu můžete být označeni za neotesance.

Ať si přečtete *internetové desatero*, nebo *sedm zlatých pravidel internetové bezpečnosti*, anebo *čtrnáct rad, jak se ochránit před online rizikem*, tím prevence v žádném případě nekončí. Univerzální návod na bezpečnost neexistuje. Jak je zmíněno v úvodu této knihy, Internet je velmi proměnlivý: „Stávající charakter služeb a produktů je časově omezený. Služby a webové stránky vznikají a zanikají, mění se zavedené postupy a procesy.“ Stejně tak se mění a zdokonalují způsoby, jakými si lidé v online prostředí škodí.

Základní zásady si přečtete se svými potomky, promluvte si o nich, vysvětlíte si, co jednotlivé body znamenají, a uvádějte příklady. Rozhodně nepomohou abstraktní pojmy ani neurčitá varování typu: „Synku, neříkej nikomu heslo, nebo se něco stane!“

Netiketa

Slovo *netiketa* je spojením anglického slova *NET* (*net* = síť; častá zkratka pro Internet) a slova *ETIKETA*. Jde o pravidla slušného chování, která by měli uživatelé Internetu dodržovat. Naleznete je například na webových stránkách www.bezpecne-online.cz (jeden z projektů Národního centra bezpečnějšího internetu, www.saferinternet.cz), anebo na *Wikipedii* (www.wikipedia.com), po zadání klíčového slova *netiketa*:

- Nezapomínejte, že na druhém konci jsou lidé a ne počítač. To, co napíšete do počítače, byste možná do očí nikdy nikomu neřekli.
- Běžná pravidla slušnosti z běžného života platí i na Internetu. Co je nevhodné v obvyklém životě, je samozřejmě nevhodné i na Internetu.
- Když si píšete s cizincem, snažte se taktně zjistit, s kým mluvíte. Na Internetu můžete potkat lidi z celého světa a v každé zemi platí trochu jiná morálka. Co je dovoleno na americkém chatu, nemusí se tolerovat na arabském. O politice, náboženství, intimních věcech a podobných delikátních záležitostech proto diskutujte opatrně a v mezích slušnosti. Snadno byste mohli někoho urazit.
- Berte ohled na druhé. Ne každý má dobré internetové připojení. Neposílejte proto zbytečně velké e-mailové zprávy a přílohy se snažte komprimovat.
- I když píšete bez diakritiky, snažte se psát srozumitelně. Ať ten, komu píšete, ví, že vám na něm záleží.
- Nebuďte grobián, nerozesílejte žádné lži ani polopravdy nebo soukromé informace o někom druhém.
- V diskuzi pomáhejte. Když má někdo v diskuzi nějaký problém, odpovězte mu, pokud znáte odpověď. Příště zase někdo jiný pomůže vám. Platí zásada: „Napřed poslouchejte, pak pište.“
- Respektujte soukromí jiných. Pokud vám omylem přišla zpráva, která vám nepatří, je vhodné ji smazat a odesílatele taktně upozornit na chybu.
- Nezneužívejte svou moc nebo své vědomosti. Pokud jste správcem serveru, máte sice přístup k poště ostatních, ale nemusíte ji kontrolovat jen tak z nudy. Pokud umíte hackovat, nemusíte to pořád zkoušet.
- Odpouštějte ostatním chyby. I vy je děláte. Nevysmívejte se jim a nenadávejte na ně.
- Nešířte *hoaxy* (falešné poplašné zprávy; více v kapitole *Počítačová havěť*). Zahlcují Internet.
- Nerozesílejte spam.
- Neporušujte autorská práva.

V následujících kapitolách rozebereme deset tematických okruhů. Zvolili jsme je proto, že se v různých obměnách, v různých zdrojích uvádí jako potenciální internetové hrozby a příčiny nepříjemností. Výčet se shoduje s riziky, o nichž nejčastěji hovoří i přátelé autorů této knihy – rodiče malých dětí i teenagerů, v každodenním životě. Příhody ze života vám dají možnost představit si sám sebe či své blízké v podobné situaci. Člověka možná nevyleká teoretická stať odborníka a zdvižený varovný prst. Ale skuteční lidé a jejich úsměvné, mrazivé i děsivé příběhy dokazují, že život píše bizarní dějiny. Sledování současného internetového panoptika je barvitější než konzumace detektivních románů.

Příběhy ze života čerpáme z médií, sociálních sítí, z vlastních zkušeností z praxe, z odborných zdrojů atd. Uvádíme rozdílné názory a pohledy na věc. Jiný náhled může mít dítě, jeho spolužáci, učitel, rodiče, psycholog, policejní vyšetřovatel, atd. Způsoby řešení a postihování internetové kriminality se postupně zkvalitňují a stále přizpůsobují novým poznatkům.

Riziková komunikace

Komunikace s nevhodnými lidmi

V této podkapitole se dozvíte:

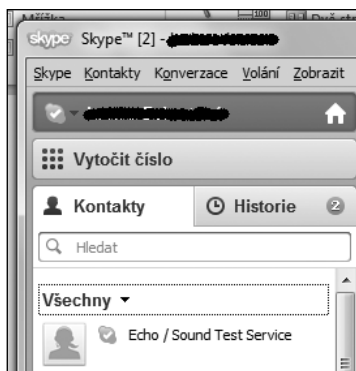
- Kdo se skrývá za skrytou identitou
- Proč se dítě nechá vylákat na schůzku
- Kontrolovat, ale nezakazovat
- Co dělat, je-li dítě v ohrožení

Využijí vašich chyb

Pod slovem *inženýr* si asi představíte muže s ukončeným vysokoškolským vzděláním technického směru. A kdo je vlastně *sociální inženýr*? Vysokoškolák pracující v sociálních oborech to skutku není! *Sociálním inženýrem* je nazýván člověk, který umí manipulovat lidmi a informacemi. Přesvědčovat druhé za účelem vlastního prospěchu. O *sociálním inženýrství* se hovoří především v souvislosti s podvody, kdy se manipulátor vydává za někoho jiného, využívá chybného úsudku své protistrany. Například rozešle podvodné e-maily, které na první pohled vypadají jako e-maily konkrétní banky, a žádá o potvrzení osobních údajů adresáta: čísla účtu, hesla, PIN. Vždy se najdou lidé, kteří podvodníkovi sednou na lep a své cenné údaje mu sdělí (více naleznete v kapitolách *Počítačová havěť* a *Nákupy i jiné finanční transakce online*).

Nás budou v této kapitole zajímat především lidé, kteří manipulují dětmi, tzv. *kybergroomeri*. Využívají důvěřivosti a nezkušenosti dětí, aby získali jejich intimní fotografie a videa (dále *intimní materiál*). Případně se s dětmi chtějí osobně setkat. Aby dosáhli svého cíle, neváhají využít vydírání a vyhrožování – třeba právě zveřejněním vylákaných intimních obrazových materiálů. Takovým zkušenostem se děti s vaší pomocí mohou vyhnout, jestliže se včas dozví, co jim hrozí a kde.

Varovat děti před konkrétními místy či lidmi na Internetu lze jen v omezené míře. Vštípit jim základy obezřetného a zodpovědného chování však dokáže každý rodič. Třeba teenageři nad poučováním maminky a tatínka ohrnou nos, ale uvedení reálných případů a situací je snad nenechá v klidu. Pokud vystřelí otázku: „Mami, proč by se to mělo stát zrovna mně!?“ Může následovat vaše odpověď: „Proč by nemohlo? Zkus mi říct důvody, proč ne!“ Tímto jej minimálně přimějete k zamýšlení. V následujících odstavcích vám vysvětlíme, na co si dávat pozor (nejen na kybergrooming) a kde hledat další informace.

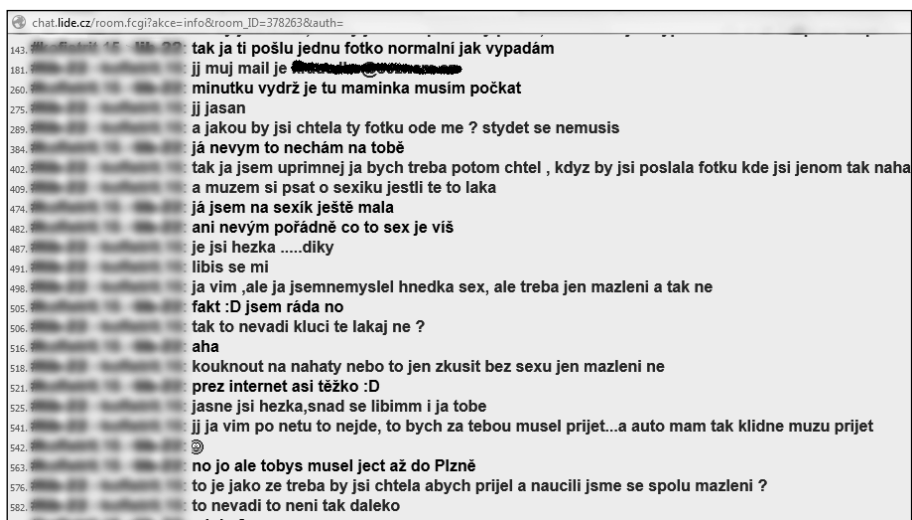

Obrázek 18: Agresoři využívají různých komunikačních služeb

Lákání oběti na schůzku = kybergrooming

Především mějte na paměti, že na Internetu nelze nikdy vyloučit kontakt se „skrytou identitou“. V anonymním online prostředí se kdokoli může vydávat za kohokoli. S pomocí falešného profilu na sociální síti nebo pod přezdívkou na chatu může být vaše dítě osloveno člověkem s úmyslem navázat důvěrný vztah, aby po čase od dítěte cílevědomě získal například zmíněné intimní materiály.

Co vede dítě k tomu, aby svoje nahé fotografie odeslalo domnělému kamarádovi? Pocit, že mu udělá radost? Uspokojení z toho, že se o něj někdo opravdu zajímá a bez výhrad jej přijímá? Naivita? Vzrušení a adrenalin? Nedostatek životních zkušeností i nerozumné chování mívá pro dítě fatální důsledky. Útočník zpravidla později změní rétoriku a tvrdě vyžaduje další fotografie, svlékání před webkamerou anebo dokonce osobní setkání, kde dochází ke zneužití a násilnostem.

Obrázek 19: Dívka: „Já jsem na sexik ještě malá!“

S čím se můžete setkat

Takzvaná riziková komunikace může probíhat např. prostřednictvím sociálních sítí, přes e-mail, chaty a instant messengery (internetové služby, skrze které lze posílat písemné zprávy v reálném čase; velmi rychle komunikovat s právě připojenými dalšími uživateli). Následující příběhy vám napoví, jaké situace mohou děti potkat. Pokud se zachovají rozumně, sníží riziko na minimum.

ZE ŽIVOTA

Falešná Ewa Farna – Dívce Nikol (12 let) z Moravy někdo na Facebooku nabízí „zaručeně pravou“ e-mailovou adresu Ewy Farné. Nikol je samozřejmě potěšena a posléze přesvědčena, že si vyměňuje e-maily se skutečnou zpěvačkou, svým idolem, Ewou Farnou. Frekvence dopisování si zvyšuje a získává osobnější charakter. Nikol přechází na žoviální tón a nadhodí Ewě, zdali by jí nechtěla navštívit. Světe, div se, Ewa souhlasí a slibuje dívce setkání. Nicol informuje své rodiče. Ti jí schůzku zakazují a dokonce s ní otec v inkriminovaný den zůstává doma.

Nicol dostává sms zprávu: Ewě se porouchalo auto, bohužel, nedorazí. Podezření sílí. Nicol s otcem zkouší trik, který viděli v osvětovém filmu *Seznam se bezpečně! 2* (www.seznamsebezpecne.cz/ke-stazeni). Vyzvali Ewu, aby jim poslala svou fotografii, na níž bude držet papír s Nikolíným jménem a aktuálním datem. Ewa neposlala, Nicol dostala strach a přerušila kontakt.

O případu informoval mj. zpravodajský server Novinky.cz.

Trik falešných fotografií se v prostředí Internetu objevuje zcela běžně. Například provozovatelé českého portálu Seznam zaznamenávají několik podobných případů denně. Téměř vždy se nechá někdo nychytat. Pro více informací zkuste zadat do vyhledávačů výraz „pošli nahé fotky“.

ZE ŽIVOTA

Módní fotografa, nebo divný chlap? – Základ příběhu je skutečný, jména a podrobnosti jsou pozměněny. Patnáctiletá Aneta je pohledná, vysoká, štíhlá dlouhovláska. Bydlí na vesnici, ale ráda by unikla z každodenního stereotypu a studovala ve velkém městě.

Jednoho dne ji osloví fotografa Marie. Našla si Anetu přes sociální síť Lidé.cz. Podle profilových fotografií je Aneta vhodný typ dívky do Mariina připravovaného kalendáře. Za sérii uměleckých fotografií dostane honorář okolo šesti tisíc korun. Anetu lákají peníze i šance stát se fotomodelkou. Následuje výměna několika e-mailů. Aneta je posléze požádána o zaslání fotografií celé postavy, bez oblečení a s nezakrytým poprsím. Ve vysokém rozlišení, stačí amatérské. Plus celé jméno, věk a (alespoň přibližně) bydliště, kvůli koordinaci focení s dalšími děvčaty. Dívce se totiž na focení přihlásilo hodně a je nutné pečlivě vybírat!

Aneta už slyšela o fotografech–podvodnících, kteří vylákají z důvěřivých děvčat peníze za mizerné „profesionální“ fotky, vytvoření tzv. booku, s nímž se dívky dále prezentují v modelingových agenturách. Teď se zdráhá poslat odhalené fotky ženě, kterou nikdy neviděla. Pouští se do pátrání a na dvou doporučených odkazech nachází Mariiny webové stránky s krásnými fotkami. Ty však pochází z profesionálních fotobank a jsou od autora jiného jména. Aneta raději s Marií přerušuje kontakt a svou zkušenost zveřejňuje prostřednictvím Internetu.

Zkušený útočník–predátor se umí vcítit do duše dítěte, naladit na vlnu dětských starostí a trápení a vyjadřovat se jeho jazykem. Dokáže mu zvednout sebevědomí, povzbudit ho a utěšit,

nabídnout mu to, po čem dítě touží (např. i úplatu – více v kapitole *Agresivní devianti s pedofilními sklony*).

ZE ŽIVOTA

Za odměnu cesta do Prahy – Asi nejznámějším případem kybergoomingu v ČR je kauza Pavla Hovorky, pracovníka ostrahy, který přes internetové seznamky kontaktoval nezletilé chlapce. Odměnou za poslání nahých fotografií chlapcům sliboval peníze, nebo splnění jejich přání. Svě oběti lákal k sobě na vrátnici, kde je pohlavně zneužíval.

Pokud oběti osobní schůzku odmítly, Hovorka je vydíral. Hrozil jim, že zveřejní fotografie, které mu předtím chlapci dobrovolně poslali, případně vyhrožoval rozšířením zpráv o jejich údajné homosexualitě. Hovorka byl zadržen a obviněn z několika trestných činů, odsouzen k trestu odnětí svobody a byla mu nařízena sexuologická léčba.

Co se stalo a proč

Děti a teenageři se nechávají obelstít a později vydírat mj. proto, že vlastně nepoznají, co jim hrozí. Anebo tuší, ale nepřipouští. Anebo dokonce odmítnou připustit, že jsou manipulovány, a útočníka hájí jako laskavého člověka.

Již v roce 2011 kriminalisté zaznamenali nárůst případů, kdy jsou děti přesvědčovány (např. prostřednictvím sociálních sítí a posláze přes instant messengery, např. ICQ a Skype), aby před webkamerou vykonávaly různé sexuální praktiky (např. prostřednictvím Skype). Pachatelé pak vyhrožují nejen zveřejněním reálných nahých fotografií, ale také vyrobením a zveřejněním erotických fotomontáží.

Celebrity a krasavice jako lákadlo pro teenagery

Osobní setkání Nikol a „Ewy“ mohlo dopadnout velmi špatně. Pokud Nikol narazila na skutečného útočníka, mohla se stát obětí trestného činu: fyzického napadení, znásilnění, únosu... Doporučujeme ke zhlédnutí film *Seznam se bezpečně! 1* (www.seznamsebezpecne.cz/ke-stazeni).

V jiné kapitole této knihy, *Ovlivňování dětí komercí a reklamou*, se zmiňujeme o přitažlivosti celebrit pro děti a teenagery. V období hledání svých vlastních vzorů (ale nejen tehdy) děti vzhlíží k úspěšným, krásným a bohatým hercům, zpěvákům, sportovcům. Touží se jim podobat, mít s nimi něco společného, vidět je naživo, setkat se s nimi. To samozřejmě vědí lidé, kteří jsou pro vaše děti hrozbou.

V době, kdy se případ stal, měla Ewa Farna na Facebooku minimálně deset profilů, které se snažily vypadat jako oficiální. Není lehké odlišit pravé profily od falešných. Právě atraktivní celebrity jsou často „majiteli“ mnoha nepravých webových stránek a profilů na sociálních sítích.

Oběťmi falešných profilů podvodníků s fasádou krásné sexy dívky bývají chlapci, kteří se na Internetu poohlíží po děvčatech. V impulsivní reakci mohou odpovědět na výzvu „slečný“, nafotit se mobilem a okamžitě jí poslat své nahé fotky, event. poskytnout záběry zachycené webkamerou. Zvláště v případech, kdy „slečna“ jako první nabídne mladému muži odvážné fotografie (třebaže stažené odkudkoliv z Internetu).

Obrázek 20: Celebrity mají na Facebooku mnoho fanoušků

U profilu na sociální síti by mělo vzbudit podezření několik souběžných indicií:

- Profilová fotka je prvoplánově atraktivní, vyzývavá.
- Fotografie z profilu jsou dokonalé, chybí rozmazané, neupravené fotky.
- Nick (přezdívka) je typu LOLALOVE12, NADRZENA.JANA apod.
- Přátelé jsou zpravidla krásní a do profilu přispívají pouze pochvalnými komentáři.
- Mezi přáteli jsou jen lidé vybrané věkové skupiny a pohlaví (v seznamu přátel nebývají rodiče apod.).
- Profil nemá dlouhou historii, ale zpravidla má vysoký počet přátel.

Toto není univerzální návod na odhalení falešného profilu! Ovšem narazíte-li na podobné stránky, máte důvod k pochybnostem a měli byste se snažit ověřit totožnost protistrany, anebo přestat komunikovat.

Jen pro zajímavost: jméno herečky Emmy Watson, představitelky Hermiony z filmů o Harry Potterovi, bylo v roce 2012 nejčastěji zneužívané k podvodům. Přibližně každý osmý odkaz, který souvisí s Emmou Watson, vedl na závadné webové stránky. Zvlášť riziková je kombinace jména celebrity a výrazů *nude pictures* nebo *free downloads*.

Nepoučený uživatel si může klikáním a stahováním dat bez rozmyslu stáhnout škodlivý software. Podvodné stránky slouží také k získání osobních informací uživatelů, jejich hesel atd. (Informace ze studie *Most Dangerous Celebrities, 2012*, společnosti McAfee, zabývající se počítačovou bezpečností; více v kapitole *Počítačová havěť*).

Obrázek 21: Některé profily na sociálních sítích mají zjevný účel. Za jasným úmyslem se může skrývat „nejasná osoba“.

Módní fotografka, nebo divný chlap: Kariéra modelky

Stát se (foto)modelkou je lákavá představa pro mnoho mladých dívek. Chtějí být krásné a svou krásu ukázat světu. Touží po nevědním povolání, nových zážitcích i slušném honoráři. Ovšem kdyby Aneta odeslala své fotografie, mohla se dočkat např. jejich zveřejnění v podstatě kdekoliv, za jakýchkoliv okolností. Pod svým pravým jménem na sociálních sítích, pod cizím jménem či anonymně na pornostránkách – placených či volně přístupných. Je prokázáno, že 88 % sexuálně či jinak citlivých obrázků/videí je staženo z původního zdroje, např. přebíráno ze sociálních sítí, a zveřejněno na jiných webech (tzv. „parasite websites“), často pornografických. Jejich provozovatele je obtížné dohledat, tzn. není koho žádat o stažení takových materiálů. (Zdroj: Zpráva Internet Watch Foundation, 22. 10. 2012, www.iwf.org.uk)

Aneta správně usoudila, že důvěrnost komunikace přesáhla únosnou hranici. Snažila se zjistit, kde fotografka daného jména publikuje další fotografie. Hledala bezvysledně v živnostenském rejstříku i v dalších zdrojích na Internetu. Nenalezla žádné reference ani jiné kontakty než uvedenou e-mailovou adresu.

Přes Internet hledají nové modelky i seriózní fotografové a agentury. Ti uvádí ověřitelné reference, ukázky práce a neslibují „zázraky do tří dnů“ (pro lepší představu např. stránky agentury Czechoslovak Models: www.czmodels.cz). Vždy je třeba nedůvěřovat, kriticky zvažovat okolnosti nabídky, zjistit si co nejvíce informací a ověřit je. Mladé dívky překvapivě často rovnou souhlasí s osobní návštěvou u fotografa, o němž neví téměř nic (potvrzeno známým českým

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.